

KAEDI YA TIRISO YA KHOMIŠENE YA MAATLAFATSO E E ANAMENG YA BANTSHO MO IKONOMING

YA 02 ya 2023

SEABE SA MAPHATA A PUSO LE DITHEO TSA PUSO MO GO TSWELETSENG MAATLAFATSO E E ANAMENG YA BANTSHO MO IKONOMING KA KAROLO YA 10(1) YA MOLAO WA B-BBEE

A. Matseno

1. Khomišene ya Maatlafatso e e Anameng ya Bantsho mo Ikonoming ("Khomišene ya B-BBEE") ke setheo se se tlhomilweng ka Molao wa Maatlafatso ya Bantsho mo Ikonoming wa 53 wa 2003 jaaka o tlhabolotswe ka Molao wa 46 wa 2013 ("Molao"), go okamela tiriso ya Molao, e e akaretsang tlamelo ya dikaedi tsa tiro, dikitsiso tsa tlhaloso, dikakanyo tsa kgakololo tse di sa tlameng le ditirelo tsa tlhaloso go tokafatsa go tlhaloganya Molao.
2. Kaedi ya Tiriso ("kaedi") e ntshitswe e le kaedi e e sa tlameng e e thusang fela maphata a puso le ditheo tsa puso ka tiriso ya karolo ya 10(1) ya Molao wa B-BBEE.
3. Tsweetswee ela tlhoko gore Kaedi e ga se tokomane ya semolao kgotsa taolo ya Khomišene ya B-BBEE mo ntlheng e e amegang. Go na le moo, e batla go kaela maphata a puso le ditheo tsa puso mo go tsenyeng tirisong Melawana ya Tiriso Siameng (Melawana) mo taolelong ya yona ya peomolao le ya Molaotheo go diragatsa karolo ya 10(1) ya Molao.

B. Maikemisetso a kaedi e ya tiriso

4. Go se lekalekane go ya ka lotso ke kgwetlho ya setlapele e e akaretsang mo Aforikaborwa, e e tserweng mo kgethololong ya maloba kgatlhanong le batho ba bantsho mo dikarolong tsotlhe tsa botshelo, segolobogolo mo ikonoming. Ka lebaka le, Molaotheo wa Aforikaborwa o tshegetsatshegela tshwanelo ya tekatekano mo karolong ya 9(2), e e kgontshang ditlamelo tsa ditekanyetso tse maikaelelo a tsona e leng go baakanya ditshiamololo tsa ikonomi.
5. Go ya ka Mekgwa ya go se Lekalekane ya 2020 mo pegelong ya Aforikaborwa e e golotsweng ke Dipalopalo tsa Aforikaborwa, Aforikaborwa ke nngwe ya dinaga tse di sa lekaneng go gaisa mo lefatsheng, e e begileng tshegenyelo ya gini ya motho mongwe le mongwe ka segokaganyipalo se se fetang 0.60 go tloga ka 2015. Batho ba bantsho,

segolobogolo basadi, ke bone ba ba amiwang thata ke khumanego le go se lekalekane. Se se boeleditswe gape ke Banka ya Lefatshe ka pegelo ya 2022 ka ga go se Lekalekane mo Borwa jwa Aforika: Tshekatsheko ya Kgolagano ya Makgetho ya Borwa jwa Aforika. Go se lekalekane mo Aforikaborwa go bakwa ke kabo e e sa siamang ya lotseno, phitlhelelo e e sa lekaneng ya ditšhono, kelo ya kgolo e e kwa tlase ya ikonomi, le botlhokatiro jo bo kwa godimo.

6. Kaedi ya tiriso, ka jalo e tlhoka go tokafatsa nonofo le kutlwalo tse maphata a puso le ditheo tsa puso di abelang ka teng mo go fokotseng go se lekalekane, le go rotloetsa phetogo ya ikonomi le go nna le seabe se se nang le bokao ga batho ba bantsho mo ikonoming, di dirisa Melawana ya B-BBEE e ntshitsweng ke Tona ya Kgwebo, Intaseteri le Kgaisano (Tona).

C. Ke eng se karolo ya 10(1) ya Molao wa B-BBEE e se tlhokang?

7. Go ya ka karolo ya 10(1) ya Molao, lephata lengwe le lengwe la puso kgotsa setheo sengwe le sengwe sa puso se tshwanetse go dirisa nngwe ya Melawana e e maleba e e ntshitsweng go ya ka Molao wa B-BBEE mo go:
  - a) Tlhomamiseng Mekgwa ya tshiamelo ya go ntsha dilaesense, kgotsa dithebolelo kgotsa ditumelelo tse dingwe tsa tiro ya ikonomi go ya ka molao mongwe le mongwe;
  - b) Tlhagiseng le go dirisa pholisi ya theko e e kgethegileng;
  - c) Tlhomamiseng mekgwa ya tshiamelo ya thekiso ya dikgwebo tsa puso;
  - d) Tlhagiseng mekgwa ya go tsena mo bolekaneng le lephata la poraefete; le
  - e) Tlhomamiseng mekgwa ya go aba dithotloetso, dithuso le dikema tsa peeletso go tshegetsatsa B-BBEE.
8. Ka jalo, ka molao lephata lengwe le lengwe la puso kgotsa setheo sa puso se tshwanetse go akaretsa kobamelo ya B-BBEE jaaka karolo ya mokgwa wa kopo kgotsa tlhopho mabapi le ditiro tsa ikonomi tse di kwadilweng fa godimo. Se se ka tlhoka gore maphata a puso le ditheo tsa puso go dirisa ditekanyetso go tsamaisa tiriso e e nepagetseng le e e nonofileng ya Molao wa B-BBEE, go akaretsa go boeletsatsa ditlhokego tsa go neelana ka laesense le dithotloetso go akaretsa B-BBEE jaaka mokgwa.

D. Ke mang yo o tsewang e le lephata la puso kgotsa setheo sa puso ke Molao wa B-BBEE?

9. Molao wa B-BBEE mo karolong ya 1 o tlhalositse setheo sa puso e le setheo se se kailweng mo Mametlelelong ya 2 le 3 ya Molao wa Taolo ya Matlotlo a Puso, wa 1999 (Molao wa No. ya 1 wa 1999) (PFMA), mme le lereo lephata la puso le tlhalosiwa go akaretsa puso ya bosetšhaba kgotsa ya porofense jaaka e tlhalositswe mo PFMA, mmasepala jaaka go tlhalositswe mo Molaotheong, Palamenteng, le kokoanotheomolao ya porofense le setheo sa molaotheo se se kailweng mo Mametlelelong 1 ya PFMA.

E. Ke eng se se sedimosang kobamelo ya B-BBEE ka maikemisetso a karolo ya 10(1)?

10. Kobamelo ya B-BBEE ke setheo sengwe le sengwe se se dirang kgwebo le lephata la puso kgotsa setheo sa puso e tla nna ka Melawana e e maleba, mme segolobogolo ditotwa tse di beilweng ka Molaowana mongwe le mongwe wa B-BBEE wa dikarolo tsa karata ya maduo, tse e leng go nna mong, taolo ya tsamaiso, tlhabololo ya bokgoni, tlhabololo ya kgwebo le motlamedi, tlhabololo ya ikonomiloago, le ditarolo tse di totobetseng tsa lephata mo go leng maleba gone.
11. Kaelo ya Melawana e e maleba go kaya Melawana ya kakaretso le Melawana ya lephata. Go fitlha gajaana, Tona o setse a phasaladitse Melawana e le lesome le bongwe, e e leng Melawana ya kakaretso le Melawana e le lesome (10) e e malebana le lephata ya Thekenoloji ya Tshedimosetso le Tlhaeletsano, Bojanala, Kago; Dipalangwa tse di Kopaneng (tse di sa kopanngwang tsa 2009), Dithoto, Dikgwa, Ditirelo tsa Matlotlo, AgriBEE, Papatso, Papatso le Tlhaeletsano le Tshireletso.
12. Go dirisa Melawana e e maleba go baya mokgwa wa B-BBEE go obamela ditlhokego tsa karolo ya 10(1) ya Molao, lephata la puso kgotsa setheo sa puso go ka se fete ditotwa tse di beilweng tsa dikarolo dingwe le dingwe tsa B-BBEE. Nako e le nngwe fela mo mokgwa o o kwa godimo o o jaaka go nna mong wa montsho wa 51% o ka dirisiwa ke fa lephata la puso kgotsa setheo sa puso ka tiriso ya Karolo ya 9(6) ya Molao wa B-BBEE, se ile go Tona go bona tetla ya go baya ditotwa tse di kwa godimo tsa phetogo tsa lephata go ya ka maemo a a eleliwang go latela phetogo ya ikonomi mo lephateng. Tetla ka Tona e tshwanetse go bonwa pele ga go bewa mokgwa o o tshwanelang wa ditiro dingwe le dingwe tse di boletsweng kwa godimo tsa ikonomi tse di akareditsweng ka karolo ya 10(1) ya Molao wa B-BBEE. Tsweletso ya go batla tetla ya go feta ditotwa tse di beilweng e tlhalositswe mo molawana 19 wa Melawana ya B-BBEE.
13. Go feta ditotwa jaaka go tlhalositswe mo karolong ya 9(6) ya Molao go kaya go feta (i) ditotwa tsa palotlase e nnye ya 40% e e tlhalositsweng mo Melawaneng ya karolo nngwe le nngwe ya setlapele, e e leng go nna mong wa šere, tlhabololo ya bokgoni, le tlhabololo ya kgwebo le motlamedi; (ii) ditotwa tse di tlhalositsweng mo go nngwe le nngwe ya dikarolo di le tlhano (5) tsa Melawana.

F. Tiriso ya karolo ya 10(1) ya Molao wa B-BBEE e ka se tsewe tsia leng?

14. Tona a ka, morago ga go rerisana le lephata le le maleba la puso kgotsa setheo sa puso, golola lephata la puso kgotsa setheo sa puso mo ditlhokegong tse di mo karolong ya 10(1) ya Molao, kgotsa letlelela phapogo mo go tsona ka mabaka a a rileng a a ka netefadiwang ka dintlha le mabaka a a dirang mo lephateng la puso kgotsa mo setheong sa puso a a kgontshang kgololo kgotsa phapogo.

15. Kgololo e tlhalosiwa e le namolo mo go diriseng Melawana, fa phapogo e kaya go fapoga ga lephata la puso kgotsa setheo sa puso mo Melawaneng, e e ka nnang ka go fokotsa ditotwa tse di beilweng tsa karolo nngwe le nngwe ya B-BBEE jaaka sekai. Tsweletso ya go bona kgololo kgotsa phapogo go tswa mo karolong ya 10(1) e tlhalositswe ka totobalo mo Karolong ya 7 Molawana wa 20 wa Melawana ya B-BBEE.
16. Tsweletso ya go batla phapogo le kgololo, kgotsa tetelelo ya go feta (di)setotwa go ya ka karolo ya 9(6) ya Molao e tshwanetse go phasaladiwa mo Bukeng ya Puso fa e setse e neetswe ke Tona. Maikaelelo a se ke go netefatsa bosenangbofitlha le go tokafatsa kobamelo ka ditheo tse di dirang mo lephateng kgotsa mo intasetering ya lephata la puso kgotsa setheo sa puso se se kailweng.

G. Khomišene ya B-BBEE

17. Khomišene ya B-BBEE e tlhokega go netefatsa gore Molao o dirisiwa sentle, mme seo se akaretsa tebelelo ya tiriso mo karolo ya 10(1) ke maphata a puso le ditheo tsa puso. Ka jalo, mo go tlameleng tshegetso go netefatsa tiriso e e nonofileng ya karolo ya 10(1) ya Molao, Khomišene ya B-BBEE e teng go tlamela ditirelo tsa kgakololo mo mapheteng otlhe a puso le ditheo tsa puso, go akaretsa ditlhagiso le dithutano ka ga Molao wa B-BBEE le Melawana go tokafatsa maemo a kobamelo ya karolo ya 10(1) ya Molao. Ditirelo tse di tlamelwa mahala.
18. Ka jalo, lephata lengwe le lengwe la puso kgotsa setheo sa puso le tshwanetse go gololesega go ya kwa Khomišeneng ya B-BBEE go bona kgakololo eo nako nngwe le nngwe. Nako e re e tsayang ya tlhaloso e e bonolo ke malatsi a 5 a tiro le malatsi a 30 a tiro go bona kakanyo e e feletseng ya kgakololo e e ka ga dintlha tse di neetsweng.

H. Bokhutlo

19. Kaedi e ya Tiriso e ntshitswe e le kaedi go thusa fela maphata a puso le ditheo tsa puso go ipaakanya botoka ka tsweletso ya netefatso.
20. Kaedi e ya Tiriso e ka tlhabololwa ke Khomišene ya B-BBEE fa go ka nna le diphetogo dingwe le dingwe mo ditlhabololong tsa tiriso ya Molao wa B-BBEE. Mo dintlheng tsa go nna jalo, karolo e e tlhabolotsweng e tla phasaladiwa go emelela e.
21. Go botsa dipotso kgotsa tlhaloso go ya pele ka ga Kaedi e ya Tiriso, ka boikokobetso gololesega go golagana le rona mo dintlheng tse di latelang tsa kgolagano:

Khomišene ya B-BBEE
Private Bag X31
Pretoria
0001
Mogala: +27 12 394 1535
Imeile: info@beecommission.gov.za

E ntshitswe ke Khomišene ya B-
BBEE Commission

04 Phatwe 2023